O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI

mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

2026-yil 25-26-sentabr

(2-qism)

JIZZAX-2026

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2026-yil 25-26-sentabr. 315-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., т.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD) dots., Norbekova B.Sh. p.f.f.d.(PhD) dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

focused feedback, critical evaluation, teacher supervision, and reflective revision. When these principles are maintained, artificial intelligence can become a useful part of modern English language pedagogy while preserving the intellectual effort and human voice at the heart of academic writing.

References

1. Carless, D., & Boud, D. (2018). The development of student feedback literacy: Enabling uptake of feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education, 43*(8), 1315–1325.
2. Cotton, D. R. E., Cotton, P. A., & Shipway, J. R. (2024). Chatting and cheating: Ensuring academic integrity in the era of ChatGPT. *Innovations in Education and Teaching International, 61*(2), 228–239.
3. Escalante, J., Pack, A., & Barrett, A. (2023). AI-generated feedback on writing: Insights into efficacy and English language learner preference. *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 20*, Article 57.
4. Ferris, D. R. (2006). Does error feedback help student writers? New evidence on the short- and long-term effects of written error correction. In K. Hyland & F. Hyland (Eds.), *Feedback in second language writing: Contexts and issues* (pp. 81–104). Cambridge University Press.
5. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research, 77*(1), 81–112.
6. Hyland, K., & Hyland, F. (Eds.). (2006). *Feedback in second language writing: Contexts and issues*. Cambridge University Press.

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA GENERATIV SUN’IY INTELLEKTDAN PEDAGOGIK MAQSADGA MUVOFIQ FOYDALANISH

Begmatova Sarvinoz Shavkat qizi
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali
Sarvinozshavkatovna3003@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada generativ sun’iy intellekt vositalarini ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘qitishga integratsiya qilish imkoniyatlari va cheklovlari tahlil qilinadi. Ilmiy manbalarni qiyosiy o‘rganish asosida kommunikativ kompetensiya, yozma nutq va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantirish yo‘llari aniqlashtiriladi. O‘qituvchi nazoratida qo‘llanadigan besh bosqichli pedagogik model taklif etilib, unda maqsad, so‘rov, tekshirish, qayta ishlash va refleksiya jarayonlari bog‘lanadi. Akademik halollik, ma’lumotlar himoyasi va texnologik qaramlik xavflarini kamaytirish mezonlari ham yoritiladi.

Kalit so‘zlar: ingliz tili ta’limi, generativ sun’iy intellekt, kommunikativ kompetensiya, raqamli savodxonlik, mustaqil ta’lim, formativ baholash, akademik halollik.

Raqamli transformatsiya sharoitida ingliz tili o‘qituvchisining vazifasi tayyor axborotni yetkazish bilangina cheklanmaydi. O‘quvchi raqamli manbalardan

ishonchli ma’lumotni tanlashi, tahlil qilishi va o‘z fikrini mustaqil ifodalashi kerak. Generativ sun’iy intellekt matn yaratishi, dialogni davom ettirishi, til xatolarini sharhlashi va turli darajaga mos mashqlar tuzishi bilan yangi imkoniyatlar yaratdi. Biroq uning ta’limiy qiymati o‘qituvchi belgilagan maqsad, topshiriq tuzilishi va natijani tekshirish mexanizmi bilan aniqlanadi.

Kasneci va hammualliflar katta til modellari individual tushuntirish, tezkor fikr-mulohaza va materialni moslashtirish imkonini berishi bilan birga noto‘g‘ri javob va haddan tashqari tayanish xavfini yuzaga chiqarishini ta’kidlaydi [1]. Kohnke, Moorhouse va Zou generativ chatbotlarning kontekstga mos misollar, dialog va til amaliyotini yaratish salohiyatini ko‘rsatadi [2]. Tizimli sharhda ham chatbotlar til mashqini individuallashtirishi, ammo natijaning ishonchliligi va pedagogik dizayn hal qiluvchi omil bo‘lib qolishi qayd etilgan [3]. Demak, generativ AI o‘qituvchi boshqaradigan til muhiti va qayta aloqa vositasi sifatida talqin qilinishi lozim.

Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega. Tadqiqotda generativ sun’iy intellektning ta’limdagi qo‘llanilishi, til o‘qitishdagi imkoniyatlari va xavflariga bag‘ishlangan ilmiy maqolalar hamda xalqaro tavsiyalar qiyosiy tahlil qilindi. Manbalarni saralashda ularning bevosita ta’lim va xorijiy til o‘qitish bilan bog‘liqligi, ilmiy nashrda e’lon qilingani, metodik xulosalarining amaliy dars jarayoniga tatbiq etish imkoniyati hisobga olindi. Tahlil birliklari sifatida individuallashtirish, kommunikativ faoliyat, formativ fikr-mulohaza, o‘quvchi mustaqilligi, akademik halollik va raqamli xavfsizlik mezonlari olindi. Ushbu mezonlar asosida ingliz tili mashg‘ulotlari uchun besh bosqichli foydalanish modeli ishlab chiqildi.

Generativ sun’iy intellektning birinchi muhim imkoniyati o‘quv materialini til darajasiga moslashtirishdir. Bir xil mavzu A2 darajadagi o‘quvchi uchun sodda leksika va qisqa gaplar bilan, B1-B2 darajadagi o‘quvchi uchun esa murakkabroq sintaktik qurilmalar va dalillash talabi bilan berilishi mumkin. Masalan, o‘qituvchi “environmental problems” mavzusida uch xil murakkablikdagi matn, har bir matn uchun asosiy mazmunni aniqlash va tanqidiy fikrlashga yo‘naltirilgan savollar yaratishni so‘rashi mumkin. Bunda AI tayyor darsning o‘zi emas, o‘qituvchi tekshiradigan dastlabki materialni beradi. Matndagi faktlar, darajaga moslik, madaniy mazmun va til tabiiyligi pedagog tomonidan qayta ko‘rib chiqilgandagina u didaktik resursga aylanadi.

Ikkinchi imkoniyat kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bilan bog‘liq. O‘quvchi mehmonxonada xona band qilish, ish suhbatidan o‘tish, aeroportda muammoni tushuntirish yoki ilmiy mavzuni taqdim etish kabi vaziyatlarda chatbot bilan rolli muloqot olib borishi mumkin. O‘qituvchi so‘rovga suhbatdosh roli, o‘quvchining darajasi, muloqot maqsadi, ishlatilishi zarur bo‘lgan til birliklari va yakuniy fikr-mulohaza mezonlarini kiritadi. Bunday mashq o‘quvchiga xato qilishdan qo‘rqmasdan takroriy urinish imkonini beradi. Shu bilan birga, real muloqotdagi ohang, imo-ishora, madaniy sezgirlik va kutilmagan javoblarni to‘liq modellashtirish cheklanganligi sababli AI bilan mashq juftlik va guruhdagi jonli muloqotning o‘rnini bosmasligi kerak.

Uchinchi yo‘nalish yozma nutqni rivojlantirishdir. Generativ AI matnni o‘quvchi o‘rniga yozib beruvchi vosita sifatida emas, rejalashtirish, tahrir va

refleksiya jarayonini qo‘llab-quvvatlovchi yordamchi sifatida ishlatilganda samarali bo‘ladi. O‘quvchi avval o‘z qoralamasini yaratadi, so‘ng vositadan xatolarni uch toifada - grammatika, so‘z tanlash va matn bog‘liqligi bo‘yicha izohlashni so‘raydi. Keyingi bosqichda o‘quvchi tavsiyalarning qaysi birini qabul qilgani yoki rad etganini asoslaydi va matnning yangi variantini mustaqil yozadi. Natijada baholash faqat yakuniy mahsulotga emas, yozish jarayoniga ham qaratiladi. Bu yondashuv mualliflikni saqlaydi va AI yaratgan tayyor matnni ko‘chirib olish ehtimolini kamaytiradi.

To‘rtinchi imkoniyat formativ baholashdir. O‘qituvchi grammatik yoki leksik xatoni darhol tuzatib qo‘yish o‘rniga, o‘quvchini o‘z xatosini aniqlashga yetaklaydigan savollar yaratishi mumkin. Masalan, “I have seen him yesterday” jumlasiga nisbatan vosita xatoning tayyor javobini bermasdan, vaqt ko‘rsatkichi va fe’l zamoni o‘rtasidagi munosabatni eslatuvchi ishora beradi. Biroq AI fikr-mulohazasini baho sifatida avtomatik qabul qilish mumkin emas. Yakuniy pedagogik qaror o‘qituvchiga tegishli bo‘lishi, baholash mezonlari oldindan tushuntirilishi va o‘quvchiga xulosani tekshirish imkoniyati berilishi zarur.

Tahlil asosida generativ sun’iy intellektdan foydalanishning besh bosqichli modeli taklif etiladi. Birinchi bosqichda aniq til maqsadi belgilanadi: yangi so‘zlarni kontekstda qo‘llash, dalillangan paragraf yozish yoki muayyan nutq aktini mashq qilish. Ikkinchi bosqichda kontekst, rol, til darajasi, mahsulot turi va mezonlarni o‘z ichiga olgan aniq so‘rov tuziladi. Uchinchi bosqichda olingan natija darslik, lug‘at, korpus yoki ishonchli manba bilan tekshiriladi. To‘rtinchi bosqichda o‘quvchi natijani qayta ishlaydi: xatoni tuzatadi, muqobil variant yaratadi, asoslaydi yoki real muloqotda qo‘llaydi. Beshinchi bosqichda qisqa refleksiya amalga oshiriladi: AI nimada yordam berdi, qayerda xato qildi va o‘quvchi qaysi qarorni mustaqil qabul qildi. Modelning markaziy tamoyili shundan iboratki, har bir AI faoliyati kuzatiladigan til mahsuloti va o‘quvchining izohi bilan yakunlanishi kerak.

Mazkur model o‘qituvchining rolini kamaytirmaydi, aksincha uni metodik dizayner, manba tekshiruvchisi va etik yo‘naltiruvchi sifatida kuchaytiradi. O‘qituvchi topshiriqning til maqsadini o‘quv dasturidagi natijalar bilan bog‘laydi, mos so‘rov namunasini beradi, AI javobidagi noaniqliklarni muhokama qiladi va talabaning real rivojlanishini kuzatadi. Kohnke, Zou va Moorhouse generativ AI bilan bog‘liq texnostress o‘qituvchining moslashuvi hamda kasbiy farovonligiga ta’sir qilishi mumkinligini ko‘rsatadi [4]. Shuning uchun ta’lim muassasasida vositalarni majburiy va birdan joriy etishdan ko‘ra, qisqa amaliy trening, umumiy etik qoida, tajriba almashish va texnik yordam tizimini yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiq.

Xavflarni boshqarish pedagogik samaradorlikning ajralmas qismidir. Birinchidan, generativ model ishonchli ohangda noto‘g‘ri yoki to‘qib chiqarilgan ma’lumot berishi mumkin; shu bois fakt, iqtibos va bibliografik ma’lumot mustaqil tekshiriladi. Ikkinchidan, o‘quvchining shaxsiy ma’lumoti, bahosi, yozishmalari yoki uchinchi shaxsga oid maxfiy axborot ochiq tizimga kiritilmaydi. Uchinchidan, AI yordami bilan bajarilgan ishning chegarasi ochiq ko‘rsatiladi: qaysi bosqichda vosita ishlatilgani va yakuniy matnga qanday o‘zgartirish kiritilgani qayd etiladi. UNESCO inson markazli yondashuv, ma’lumotlar maxfiyligi va foydalanuvchining yoshiga

mos himoya choralarini ustuvor deb belgilaydi [5]. Bu tavsiyalar xorijiy til darsida ham akademik halollikni jazoga asoslangan nazorat emas, shaffof foydalanish madaniyati orqali shakllantirish zarurligini anglatadi.

Generativ AI barcha o‘quvchilar uchun bir xil imkoniyat yaratmaydi. Qurilma, internet, pullik xizmatlar, raqamli savodxonlik va samarali so‘rov tuzish malakasidagi tafovut natijaga ta’sir qiladi. Shu sababli AIli topshiriq uchun muqobil variantsiz baho qo‘yish adolat tamoyiliga zid bo‘lishi mumkin. O‘qituvchi bir xil maqsadga olib boradigan AIli va AIsiz yo‘lni taklif etishi, qurilmadan umumiy foydalanishni tashkil qilishi va so‘rov tuzish strategiyasini o‘rgatishi lozim.

Generativ sun’iy intellekt ingliz tili ta’limida individual mashq, tezkor fikr-mulohaza, kommunikativ vaziyat va yozma nutqni rivojlantirish uchun salohiyatli vositadir. Uning samarasi tayyor javoblar bilan emas, o‘quvchining til faoliyati, tekshirish amali va mustaqil qarori bilan o‘lchanishi kerak. Taklif etilgan model maqsad, aniq so‘rov, tekshirish, qayta ishlash va refleksiyani yagona jarayonga birlashtiradi. Bunda AI yordamchi bo‘lib qoladi, o‘qituvchi metodik boshqaruvni, o‘quvchi esa mualliflik va javobgarlikni saqlaydi. Model samaradorligini turli til darajalari va ko‘nikmalar kesimida tajriba-sinov asosida o‘rganish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Kasneci E. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. Learning and Individual Differences. 2023. Vol. 103. Article 102274. https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274

2. Kohnke L., Moorhouse B. L., Zou D. ChatGPT for language teaching and learning. RELC Journal. 2023. Vol. 54, No. 2. P. 537-550. https://doi.org/10.1177/00336882231162868

3. Du J., Daniel B. K. A systematic review of AI-powered chatbots for English as a foreign language speaking practice. Computers and Education: Artificial Intelligence. 2024. Vol. 6. Article 100230. https://doi.org/10.1016/j.caeai.2024.100230

4. Kohnke L., Zou D., Moorhouse B. L. Technostress and English language teaching in the age of generative AI. Educational Technology & Society. 2024. Vol. 27, No. 2. P. 306-320. https://doi.org/10.30191/ETS.202404_27(2).TP02

5. Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO, 2023. 44 p. https://doi.org/10.54675/EWZM9535

YOSHLARDA PSIXOLOGIK YETUKLIKNI YUZAGA KELISHINING SHART-SHAROITLARI VA OMILLARI

Fayzullayeva Gulrux Jumaniyozovna

O‘zbekiston Milliy universitet Jizzax filiali

Psixologiya kafedrasi assistenti

gulrukhfayzullayeva857@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda yoshlarni oilaviy muhitga tayyorlash,ularning nikohini barqarorlashtirish ko‘p jihatdan yoshga xos xususiyatlar